HISTORISCHE KRING

NEDERHORST DEN BERG

okt. 1991 • ◄•► • nr. 3

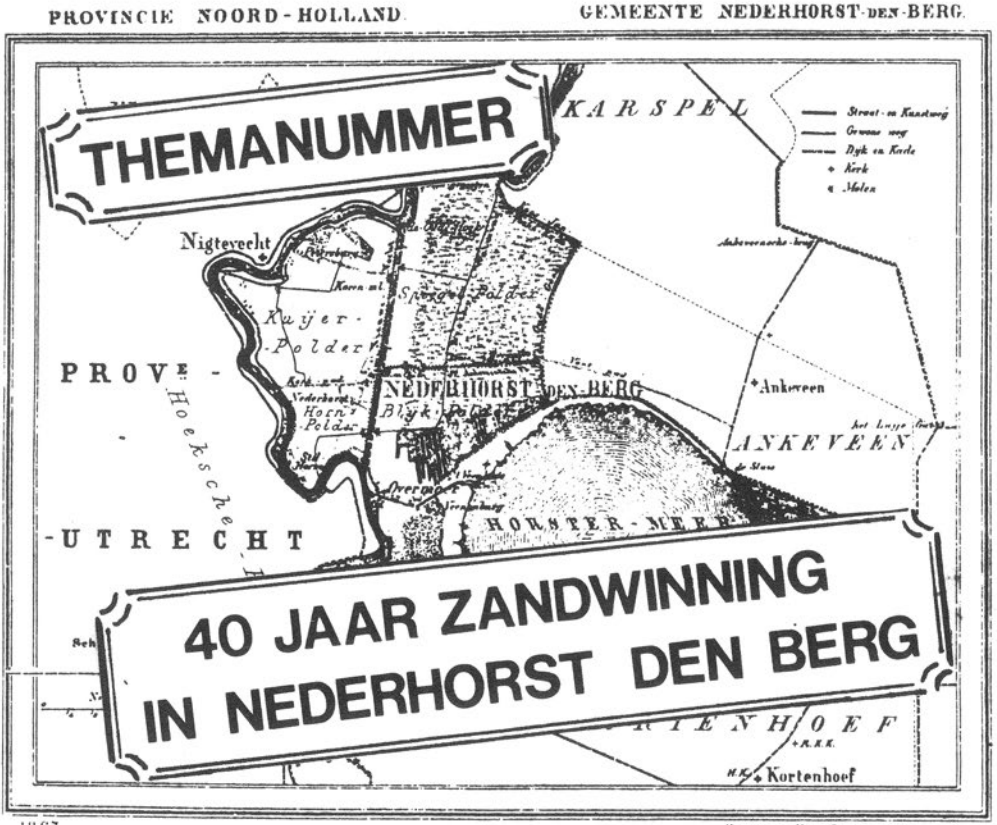

Historische Kring - Nederhorst den Berg

BESTUUR

Voorzitter	J.E.Jansen Pieter de Hooghlaan 23 1394 GJ NdB - tel. 02945-4152
Secretaris	W.J.van Deutekom Uiterdijksehof 14 1394 JM NdB - tel. 02945-3343
Penningmeester	K.Scherpenhuijsen Overmeerseweg 76 1394 BE NdB - tel. 02945-1727
Alg.adjunct	G.W.C.Verheul Middenweg 24 1394 AK NdB - tel. 02945-1911
Leden	D.van Wichen Middenweg 115b 1394 AG NdB
	J.F.A.Baar Kerkstraat 6 1394 CX NdB
Redactie	G.J.M.Baar Zoddeland 26 1394 KR NdB - tel. 02945-4368
	T.Griffioen Kuijerpad 6 1394 DA NdB - tel. 02945-4106
	J.F.A.Baar Kerkstraat 6 1394 CX NdB
Lidmaatschap	*f* 25,- per jaar bankrekening nr. 32.82.24.138 RABO-bank-Nederhorst den Berg girorek.nr. van de bank: 368387

Niets uit deze uitgave mag, op welke manier dan ook, verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden zonder schriftelijke toestemming van het bestuur.

H I S T O R I S C H E K R I N G
N E D E R H O R S T D E N B E R G

opgericht: januari 1988

jaargang 1 - nummer 3 oktober 1991

Themanummer: 40 jaar zandwinning

INHOUD:

pag. 47 - Voorwoord
48 - In kort bestek
50 - Van polder naar plas - Jan Baar
55 - De poldermolen van de Spiegelpolder aan de Dammerweg - Karel Scherpenhuijsen
58 - 55 jaar later - Gerard Baar
67 - Wie gaat wàt betalen ? - Jan Baar
72 - Diepzandwinning Spiegel- en Blijkpolder - Martin Stevens
78 - 'Spiegel Schoon' - Actiegroep Spiegelschoon
82 - De zandwinning in Nederhorst den Berg - J.E.Jansen

Achterin vindt u informatie van het Streekarchief te Hilversum

VOORWOORD

40 jaar zandwinning

Op zaterdag 12 en zondag 13 oktober 1991 vindt de eerste tentoonstelling van de Historische Kring Nederhorst den Berg plaats. Het zoveelste 'historische' feit in de korte geschiedenis van de Historische Kring.

De expositie over de zandwinning is samengesteld uit materiaal, dat gedurende een jaar bijeengebracht is door de Werkgroep Documentatie.
De Werkgroep kwam tot juist dit onderwerp doordat de Spiegelplas in 1990 opnieuw in de belangstelling kwam. Het Slibstortplan was aanleiding tot deze duik in de geschiedenis van Spiegel en Blijk. Bovendien had deze keuze voor de beginnende Werkgroep het voordeel dat het een overzienbare periode in de geschiedenis van Nederhorst den Berg betreft en er nog mensen zijn die de gehele ontwikkeling van polder tot plas hebben meegemaakt.

De redactie heeft gemeend in het kader van deze expositie het derde nummer van ons Tijdschrift geheel te wijden aan het onderwerp van de tentoonstelling: 40 jaar zandwinning.

De expositie, bestaande uit foto's, kaarten en andere documentatie is te zien in het Parochiehuis aan de Dammerweg. De openingstijden zijn:
zaterdag 12 oktober van 11.00 uur tot 18.00 uur
zondag 13 oktober van 12.00 uur tot 17.00 uur
De opening zal verricht worden door de Commissaris van de Koningin, de heer drs R.de Wit.

Als naar aanleiding van de expositie en het themanummer bij u herinneringen naar boven komen of door u nog meer documentatiemateriaal boven water gehaald kan worden, houdt de Werkgroep zich hiervoor gaarne aanbevolen.

REDACTIE

Kopij voor het volgende nummer graag vóór 8 november 1991 inleveren bij de redactie.

IN KORT BESTEK

Overzicht van de zandwinning in Spiegel en Blijk.

	1934 -	Verzoek van de Amsterdamsche Ballast Maatschappij tot verzanding van enige percelen in de Spiegelpolder.
25 jan.	1935 -	De ingelandenvergadering van de Spiegelpolder stemt in met het verzoek.
15 juli	1936 -	Vergunningaanvraag Amsterd.Ballast Mij aan Ged.Staten.
4 dec.	1936 -	Toestemming van de ingelanden voor het binnenbrengen van de zuiger in de polder.
21 dec.	1936 -	De ingelanden gaan accoord met de definitieve plannen.
23 dec.	1936 -	Verlening Ontheffing van de Bodemverlagingsverordening ten behoeve van het ontlenen van zand tot 20 m.
18 mei	1938 -	Wijziging concessievoorwaarden. Toegestane diepte 21.55 m.
9 juni	1939 -	Aanvraag van Amsterd.Ballast Mij voor het aanleggen van sluis met toelatingskanalen en de bouw van een klapbrug.
1 mei	1942 -	Vergunning voor schutsluis en brug.
	1949 -	Aanleg en opening van de Spiegelweg.
6 mei	1954 -	Concessieverlening tot een diepte van 31.55 m. Eerste bedenkingen t.a.v. de zandwinning.
13 maart	1957 -	Concessieverruiming tot 36.55 m.
10 mei	1966 -	Concessie-verlening tot 51.55 m. voor Spiegel én Blijk.
herfst	1969 -	Begin ontzanding van de Blijkpolder.
	1970/1971 -	Het Ankeveensepad verdwijnt. Aanleg pad rond de plas.

	1975/1976	- Actie Kerngroep Milieudefensie om ontzanding van 38 HA Blijkpolder te voorkomen.
26 juni	1976	- Vervaldatum Concessie-1966.
26 okt.	1976	- Concessieverlening tot uiterlijk 31 dec.1979. Toegestane diepte voor het Blijkpoldergebied 30 à 35 m.
4 jan.	1977	- Uitspraak Raad van State betreffende het Beroep bij de Kroon tegen verdergaande zandwinning in de Blijkpolder. Beroep afgewezen.
4 okt.	1980	- Einde van de Ballastactiviteiten. Onthulling van 'De Baggeraar'.
voorjaar	1981	- Dreigende sluiting van de Ballastsluis.
10 okt.	1987	- Provincie Noord-Holland koopt de Spiegelplas voor *f* 1,-.
	1990	- Slibstortplan van de Provincie Noord-Holland.
3 okt.	1990	- Oprichting Actiegroep 'Spiegel Schoon'.
	1991	- Aanleg Recreatiegebied achter Sporthal 'De Blijk'.

Voor een uitgebreider overzicht zie het artikel 'Spiegelzand' in de nrs. 1 en 2 (jrg.1) van het periodiek van de Historische Kring Nederhorst den Berg.

VAN POLDER NAAR PLAS Jan Baar

De Spiegel- en Blijkpolder kregen door eeuwenlange vervening het aanzien van een verveend gebied van water tussen legakkers met riet en ruigt, waarin zich een rijke moerasflora en fauna kon ontwikkelen. Grote plasvorming deed zich niet voor, de 'kanker van de afslag' ging grotendeels aan het gebied voorbij.
Economisch gezien waren de uitgeveende plassen niet bijster interessant. Een paar boeren oefenden hun bedrijf uit op voorland en legakkers, wat broodvissers en rietsnijders vonden er emplooi en jagers en stropers zagen kans hun inkomen wat aan te vullen door hun legale en illegale activitèiten.
Altijd heeft men zich er rekenschap van gegeven, dat vervening slechts tijdelijk gewin opleverde, dat er op lange termijn gezien meer nadelen dan voordelen aanzaten. Het gezegde 'Gelukkig is het land, waar het kind zijn moer(veengrond) verbrandt' zal vooral de grondeigenaars en verveners aangesproken hebben. De veenarbeiders peurden niet veel welvaart uit het veen. Hun zware arbeid leverde slechts een armzalig bestaan op.
Ook in den Berg , waar de vervening na 1750 goed op gang was gekomen maakte men zich zorgen over de verveningsgevolgen.
In september 1779 verzoekt de Schout aan de Staten van Utrecht om lastenvermindering vanwege de economische achteruitgang van het Gerecht. De verarming wordt veroorzaakt door het verdwijnen van weiland door vervening. Zes voorname hofsteden zijn 'geruïneerd en tot water geworden, terwijl vier andere ... tot de helft verminderd zijn (en) vele stukken land, die toenmaals als veehouderij gebruikt werden, nu plassen zijn'. Van de 22 boerderijen zijn er nog maar twee, die 26 morgen land beslaan, enkele 18 à 20 en meer dan de helft is niet groter dan 5 à 6 morgen.
De nood is blijkbaar hoog, want het verzoek wordt in april 1780 herhaald.
In 1783 verzoeken Gerrit Schottelink e.a. te mogen overgaan tot vervening in het gebied ten westen van de Broekwetering.

Lang had men de exploitatie hiervan tegengehouden omdat men wilde voorkomen, dat de daargelegen heerlijkheid, die 'recht voor en in het gezicht van het dorp en zeer bekwaam zijnde tot weyerij' verloren zou gaan. (Waarschijnlijk slaat dit op de heerlijkheid 'Berglust', gelegen op het terrein van de R.K.kerk).
Opnieuw verzoekt het Gemeentebestuur in 1799 om lastenverlichting aan het Provinciaal Bestuur van Utrecht, gezien 'het gering aantal van Haare minvermogende inwoners' en het gegeven 'dat de weinige buitenplaatsen die in dit Gerecht nog zijn, onbewoond blijven'. Ook is het plaatselijk bestuur bang dat het onderhoud van de rijweg en de Vechtdijk 'uit hoofde van het onvermogen van zommige Gehoefslaagden en huurders' ten laste van polder of gemeente zal komen.
Dat het veenbedrijf diep ingreep in de dorpshuishouding en tot armoe leidde blijkt ook uit het advies, dat burgemeester Gerrit Schottelink in 1847 heeft uitgebracht naar aanleiding van de aanvraag van Hendrik Bernsen c.s. om over te mogen gaan tot vervening langs de Vechtdijk in de Blijk- en Spiegelpolder. Hij wijst de Gouverneur er op 'dat door de kwijnende toestand waarin deze gemeente thans verkeert als gevolg van vroegere verveningen kan aangemerkt worden, en alzoo geene reden kan bestaan om toe te geven, dat eene nadere verveening het middel zou kunnen zijn om dien toestand te doen verminderen, zelfs tijdens de verveening kan zulks voor onze Gemeente weinig vertier opleveren, alzo het te voorzien is dat de werkzaamheden..... meerendeels door van elders inkomende arbeiders zullen worden verrigt, het is toch niet denkbaar dat de gebroeders Snel (de eenigste veenlieden binnen deze Gemeente woonachtig) alle de als dan verveenbaar wordende landen zullen aankoopen, maar veeleer dat vele derzelve landen het eigendom zullen worden van veenlieden te Loosdrecht, Kortenhoef en Ankeveen woonachtig, in welk geval het te verwachten is, dat tot de werkzaamheden... voor zooveel die niet reeds door buitenlanders wordt verrigt, arbeiders uit hunne Gemeenten

zullen worden genomen... Dat aan niemand, door de verlangde verveening eenige de minste schade of nadeel zou worden toegebragt, maar integendeel aan de Gemeente Nederhorst den Berg voor een aantal jaren welvaart zoude worden verzekerd, is niet het gevoelen van het Gemeente Bestuur... . Ook het aantal jaren van vermeende welvaart kan niet groot genaamd worden, als in aanmerking wordt genomen dat in den tijd van hoogstens 20 jaren de verlangden verveening kan zijn afgeloopen'.
De voordelen -zo besluit de burgemeester zijn relaas- 'zullen alleen ten goede komen aan de eigenaar, terwijl het als onbetwistbaar kan worden beschouwd dat, na afloop der Veenderij... eene algemeene verarming zal worden bespeurd'.
Ondanks dit duidelijk negatief advies werd de vergunning in 1850 verleend.
Krachtens art. 3 van het Reglement van 1850 werd wel een fonds ingesteld ter bevordering van de wederdroogmaking van de strook land langs de Vechtdijk, die in 1797 nog onaangeroerd moest blijven.
Van oudsher werden er voorwaarden aan een vervenings-concessie verbonden, die moesten leiden tot het opnieuw geschikt maken van verveend land tot landbouwgrond.
Veel plannen zijn gemaakt om de uitgeveende plassen weer droog te krijgen. De Staatscommissie, ingesteld in 1911, om de mogelijkheid van droogmaking van de plassen beoosten de Vecht te onderzoeken, kwam in 1920 met een uitgewerkt plan waarin ook Spiegel en Blijk opgenomen waren. Men verwachtte een verbetering van de economische situatie, waardoor tevens de gezondheidstoestand in de Vechtstreek zou verbeteren.
Dokter Wartena, gemeentearts in den Berg, mengde zich ook in de discussie. Hij toonde zich een fervent voorstander. De heer Obreen, ir. te 's-Graveland, schreef in 1913 bij zijn droogmakingsplan: 'Dan zullen wij ons kunnen verblijden, dat ... die schandelijke rommel van poelen en plassen niet meer zal worden aanschouwd, welke thans de Vechtstreek onveilig maakt voor de gezondheid van mensch en dier'.

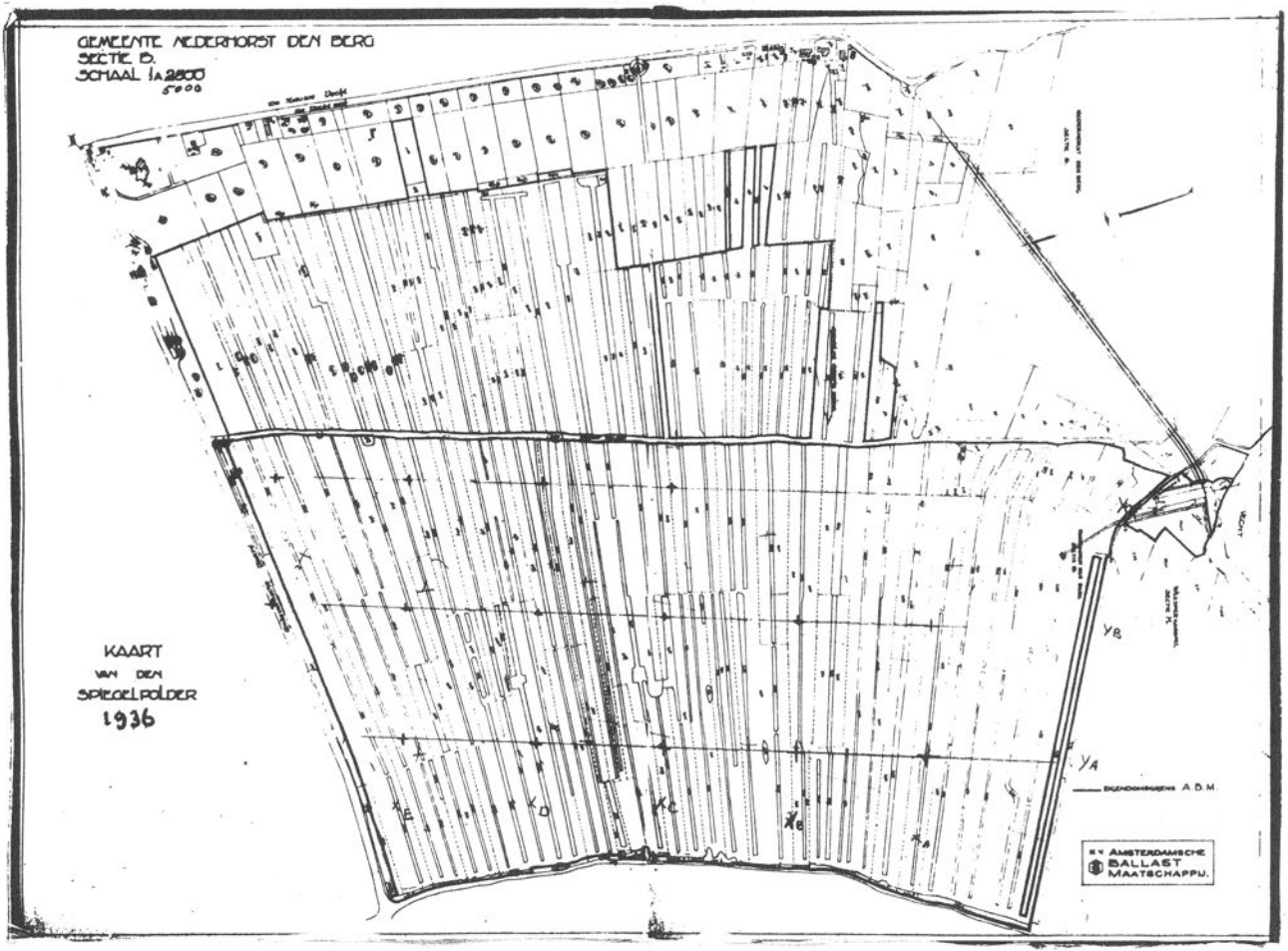
GEMEENTE NEDERHORST DEN BERG
SECTIE D.
SCHAAL 1:2500
5000
KAART
VAN DEN
SPIEGELPOLDER
1936
YB
YA
EIGENDOMSGRENS A.B.M.
N.V. AMSTERDAMSCHE
BALLAST
MAATSCHAPPIJ.

Het eindverslag van de Commissie van 1911 laat in 1920 ook een ander geluid horen:'De... Plassen, de Spiegel- en Blijkpolder zijn alle in meer of mindere mate bij de natuurliefhebber bekend'. Ze zijn van 'grote waarde' voor de watersport en de uitvoering der plannen zal een onherstelbaar verlies veroorzaken.
In 1934 valt de Wijde Blik onder Kortenhoef als één van de eerste plassen ten prooi aan de zandhonger. Alarm in natuurbeschermingskring had tot gevolg dat bodemverlaging in Noord-Holland verboden werd. Men had in die tijd nog niet zo'n duidelijke voorstelling van de gevolgen van deze manier van zandwinnen. Jac.P.Thijsse vond begin jaren '30: 'Och, zo'n enkele blanke plas tussen de meer begroeide, vind ik zo gek nog niet'.
Voor de Spiegel- en Blijkpolder begon het proces van kleinschalig verveningslandschap naar grote 'blanke' plas in 1936.
De Amsterdamsche Ballast Maatschappij kreeg per 23 december 1936 ontheffing van de Bodemverlagingsverordening voor een aantal percelen in de Spiegelpolder.
De menselijke activiteit van de zandwinning deed het resultaat van de menselijke activiteit van het veenbedrijf te niet. Een nieuw landschap ontstond: geen eeuwen waren er voor nodig.
Geleidelijk aan steeg de waardering voor het nieuwe landschap van de wijdse vergezichten met de stiltegebieden en recreatiemogelijkheden waarin zich óók een rijke vegetatie, een gevarieerd vogelleven en een goede visstand ontwikkelde.
Slechts weinigen zullen het argument in het request van 1847:'de eigenaren van huizen toch ... uitzigt hebbende op een gedeelte der landen waarvan de verveening wordt verlangd, zouden daardoor komen te lijden; alzoo hun eigendom, na afloop der veenderij vermoedelijk in waarde zal zijn verminderd, doordien het oog zich alsdan, in plaats van op weilanden, op een waterplas zal moeten vestigen..', nu nog onderschrijven.

***

De poldermolen van de Spiegelpolder aan de Dammerweg

K. Scherpenhuijsen

Vanaf 1632 zijn de Spiegelpolder, de Blijkpolder en de Stichts-Ankeveensepolder gemeenschappelijk bemalen door de twee poldermolens aan het Ankeveensepad. Toen echter omstreeks 1640 een waterpeilverlaging werd toegepast voor de Blijkpolder en de Spiegelpolder, moest naar een andere bemaling worden gezocht om beide polders afzonderlijk te bemalen. Na enig onderzoek werd besloten om aan de Dammerweg een molen te bouwen voor de Spiegelpolder en aan de Overmeerseweg voor de Blijkpolder.
De molen aan de Dammerweg werd gebouwd ter plaatse van het huidige perceel nr.81 (1990) en kon de polder op peil houden door het overtollige water direct uit te slaan op de Reevaart. Het was een achtkante poldermolen, een zg. grondzeiler, met riet gedekt.
Daar de vervening nog niet was begonnen bestond de polder uit drassig weiland met in het midden een wetering, lopende van noord naar zuid, zodat ook nog een wetering moest worden aangelegd vanaf de bestaande wetering naar de te bouwen molen met maalkom, waar het water kon worden afgemalen.
De molen heeft dienst gedaan tot 1905 en heeft bij zijn werk weinig moeilijkheden ondervonden ondanks de latere vervening (waarmee omstreeks 1725 werd begonnen en rond 1900 werd beëindigd), waardoor meer wateroppervlakte ontstond.
Dat het water niet altijd op een goed peil kon worden gehouden blijkt uit een brief van de ingelanden aan het bestuur dd. 21 januari 1881, met het verzoek om bij veelvuldige regenval ook op zondag de molen in werking te stellen, daar bij maatregel was vastgesteld dat op zon- en feestdagen niet werd gemalen.

Begin 1900 zijn enige studies ontwikkeld om tot een andere bemaling te komen daar het technische gedeelte van de molen in een slechte staat kwam te verkeren en geheel moest worden vernieuwd.

Als eerste oplossing werd een plan gemaakt voor het aanbrengen van twee sluisdeuren bij de molen aan het Ankeveensepad, welke molen in eigendom was van de Stichts-Ankeveensepolder, zodat die molen afzonderlijk beide polders kon bemalen. Daar echter maar één polder tegelijk kon worden bemalen gaf dit plan moeilijkheden bij een overvloedige regenval, daar de polder die niet werd bemalen wateroverlast zou krijgen.
Een tweede plan behelsde het slopen van de bestaande molen aan de Dammerweg en ter plaatse een stoomgemaal te bouwen maar gezien de hoge stichtingskosten en de bijkomende werken, is dit plan eveneens verworpen.
Als derde en laatste oplossing is het bestuur overgegaan tot de aanschaf van een ruwolie-motor van 26 pk. met een centrifugaalpomp die op de begane grond van de molen werd geplaatst, zodat geen nieuwbouw behoefde te worden gepleegd. De bovenbouw van de molen werd geheel verwijderd en de open uitwatering naar de Reevaart, incl. de vaste houten brug, vervangen door een stalen persleiding met een doorsnede van 30 cm., hetgeen tevens een hindernis in de Dammerweg oploste.
In 1932 is het resterende gedeelte van de molen gesloopt en op de bestaande fundering een woning met zg. machinekamer gebouwd, zodat een gemaal ontstond zoals dit heden ten dage (1990) nog geheel aanwezig is. De bestaande ruwolie-motor met pomp is tijdens de nieuwbouw op de fundering blijven staan en gewoon in werking gebleven.
Van de molen uit 1640 is alleen de watergang aan de polderzijde overgebleven.

Met het begin van de zandwinning in 1936 door de Amsterdamsche Ballast Maatschappij in de Spiegelpolder en daarna de aanleg van de sluis nabij de Hinderdam, kwam veel water uit de Vecht en ook kwelwater uit de bodem in de polder terecht, zodat het gemaal die hoeveelheid water niet meer kon afvoeren.
Door de Amsterdamsche Ballast Maatschappij is een

noodgemaal gesticht nabij de sluis, terwijl de meerkosten voor bemaling met het gemaal aan de Dammerweg voor rekening van de Amsterd.Ballast Mij kwamen. In 1960 heeft de Amsterd.Ballast Mij het gemaal aan de Dammerweg voorzien van een electra-motor, zodat ook gedurende de nacht kon worden gemalen, hetgeen niet mogelijk was met de ruwolie-motor vanwege het geluid en de bediening.
Met de bouw van een nieuw gemaal bij de sluis aan de Hinderdam, welke de bemaling van de Spiegelpolder, de Blijkpolder en de Stichts-Ankeveensepolder heeft overgenomen, kon in 1979 het gemaal aan de Dammerweg worden opgeheven, waarna het gebouw geheel als woning in gebruik is genomen.

***

Deel I van de artikelenreeks 'Waterbeheersing' door K.Scherpenhuijsen,verscheen in jrg.1 - nr.2 (juni 1991) van dit Tijdschrift.

***

55 JAAR LATER

Gerard Baar

Wie als nieuwe dorpeling de huidige Spiegel- en Blijkpolderplas ziet liggen, realiseert zich niet dat de ontstaansgeschiedenis van de plas in deze vorm tamelijk recent is. Ook jongeren zullen geneigd zijn te denken dat het allemaal al lang zo was.
De zandwinning begon echter pas in 1936, vlak voor de Tweede Wereldoorlog. Er was natuurlijk al veel aan vooraf gegaan. Land en water moesten door de Amsterdamsche Ballast Maatschappij worden gekocht om tot een begin van de exploitatie te komen, hoewel dat niet zo moeilijk was omdat de toenmalige eigenaars tamelijk snel verkochten. In twee jaar was het pleit beslecht.
Er rezen in die dagen totaal geen protesten tegen de ontmanteling van een landschap dat veel leek op de nu nog bestaande Ankeveense- en Kortenhoefse polders. Eigenlijk kan men stellen dat het de derde verandering binnen pakweg 3 eeuwen is geworden en de meest ingrijpende, dát staat buiten kijf.

Zoals gezegd, in 1936 verscheen er een zuiger uit Jutphaas in de Vecht, ter hoogte van de nu nog bestaande, wat bouwvallige, sluis. Deze sluis werd 6 jaar na de aanvang van het zuigen gebouwd en geopend in 1942. Het zuigertje moest derhalve in 1936 gedemonteerd worden om in de Spiegelpolder in gebruik genomen te kunnen worden. Akker na akker verdween langzaam of ineens onder water en het opgezogen zand werd met toen nog kleine bakken naar de oostzijde van het gebied vervoerd, waar het door een kleine perszuiger op het gestadig groeiende Stort werd gespoten. Om een bepaalde hoogte te bereiken werd het natte zand binnen aangebrachte houten schotten gespoten die van tijd tot tijd door sterke -en minder sterke- mannen met de hand d.m.v. grepen uit het drijfzand omhoog getrokken moesten worden. Ze zakten dan met hun lieslaarsen ettelijke tientallen centimeters in de prut.

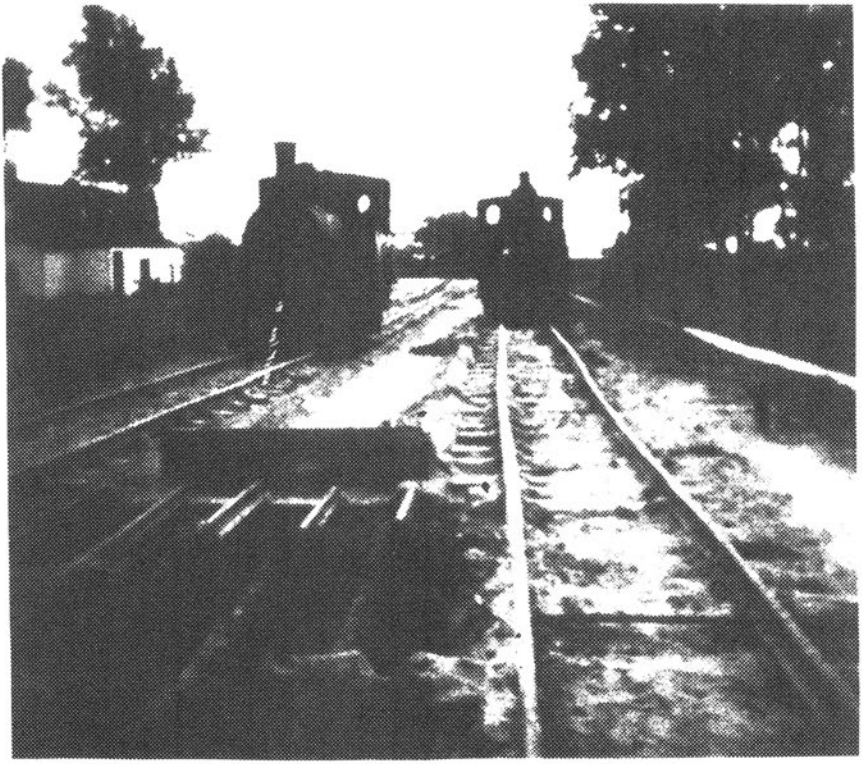

Toen het Stort groot genoeg was werden er spoorrails aangelegd naar die zandvlakte en een geheel kompleet treintje voerde het zand af naar een trechter via welke een lopende band gevoed werd, die onder de weg door naar de Vechtkant liep.
In het begin schepte een groot aantal mannen uit den Berg en omgeving de wagonnetjes met de hand vol. Het was duidelijk een impuls voor de werkgelegenheid in die magere jaren.
In de 'Pijler' -het blad van de Ballast- van 11 maart 1977 stond b.v. een artikel over 50 jubilarissen uit Nederhorst den Berg, werkzaam bij de Ballast. Dat is héél wat!

Volgens oude Jan Pouw (te herkennen op de 'Schepfoto') die er voor de oorlog al werkte, kwamen er b.v. iedere dag 6 Vinkeveners op de fiets en hij noemt veel namen van dorpsgenoten die al overleden zijn. Twee mannen vulden samen een wagon (een bovenlader) die een inhoud van 10 kub.meter had.
Het eindpunt van de lopende band lag een stuk bóven het waterniveau om de zandschepen de gelegenheid te geven aan te meren en om die, terwijl ze langzaam vooruit voeren, vol zand te storten tot ze bijna gelijk met het water lagen. Volgens een van de vertellers, Jan Strik, waren er complete oorlogen om als eerste bij de band te komen. Er waren schippers bij die nooit genoeg hadden.

Toen de oorlog uitbrak is men nog een tijdje doorgegaan met zuigen tot er een kettingbom (of meerdere) uit een vliegtuig viel die niet ontplofte.
'We zagen hem vallen, maar een klap kwam er niet. Ja, en niet eens zo ver weg' aldus ooggetuige Jan Pouw.
Het werk werd voor onbepaalde tijd gestaakt.
In die tijd -en daarvóór- boerde Dirk Hoetmer nog op zijn akkers tussen de dobbers van gedeeltelijk Spiegel- en Blijkpolder. De overlevering wil dat de gebroeders Versteeg, die in de hoek van de latere Jachthaven 'de Rietlanden' ook het zware boerenbedrijf in dit soort uitgeveende polders uitoefenden, op een ongetwijfeld vroege morgen met hun vlet of praam naar een aan de rand van de inmiddels tamelijk grote plas gelegen akker voeren om tot beider verbazing geen koe meer te vinden, slechts een wat ingekorte akker door golfslag of zuigfactoren, of allebei. Wat nog restte werd toen maar met de vlet naar het boerderijtje gevaren, want veel bracht het sakkeren van de vroege ochtend tot de late avond niet op.
De boerderij van Dirk Hoetmer lag aan het begin van het dorp, wanneer men via de Googh van Ankeveen kwam. Rond 1950 deed hij zijn gedoetje over aan Huisman die er tot 1963 nog geboerd heeft. Land weg - boer weg.
Later verdween het eeuwen-oude Ankeveense(Kerke)pad. Rooms zijn in den Berg betekende een paar eeuwen terug baggeren en soppen naar Ankeveen (natuurlijk in bepaalde jaargetijden). Het pad lag waar nu het oude pad ophoudt, recht tegenover de Googh. Goede zwemmers kunnen er nog komen via dit trajekt.
Rond 1963 doorbrak men het pad en er werd een noodbrug aangelegd voor de fietsers tot het nieuw aan te leggen pad langs de dijk van de Horstermeerpolder gereed was. Zo gauw dat klaar was ging men in hoog tempo verder.

Pad weg. Reevaart, van Overmeer tot vanouds van Emmerik, dichtgespoten en in 1970 een nieuw Stort achter de Rode Buurt waar de boerderij van Van der Vliet echt onder de slopershamer of het zand terecht kwam, daar wil ik vanaf wezen. Tien jaar later werd het Berglandschap geleidelijk gladgeschoven en de bouw in het uitbreidingsplan Blijkpolder kon beginnen in het zuiden van de plas.
Nu, in 1991, kan men de uitbreiding als voltooid beschouwen, op het afwerken van de oevers na waarmee men inmiddels zeer rigoreus bezig is.
Een recreatieplan van de provincie, die de plas nu in eigendom heeft, wordt volop uitgevoerd.
De Historische Kring was zelfs te laat om de enige buitendijkse appelboom (de laatste uit de bongerd van Van der Vliet) tot monument te verheffen.
Opletten blijft geboden.

Oude Dolman, de laatste broodvisser van de Blijkpolder, zou zijn ogen niet geloven als hij de Skyline van de westzijde van de Blijkpolderplas kon zien.

Na de oorlog verschenen er steeds meer zuigers in de plas, zoals de Fort Zuid, de IJmuiden, de Boulogne, de Port Said en de Fantara (een omgebouwde kanonneerboot). Er waren profielzuigers die het zand naar boven brachten en er waren een soort baggermolens zoals de Gaasterland en de Kennemerland, die het Stort met hun zuig/persmachines volwierpen.

Zolang men het zand nog niet kwijt kon bleef men storten en rond 1948 lag er een compleet duinlandschap tegen de Ankeveense kant.
Uit mijn vroege jeugd herinner ik mij dat er een soort vennetjes in lagen waar we in poedelden - vrij!
Nu wordt zelfs de recreatie geïnstitutionaliseerd met de jaren-90-term spartelvijver. Het taalgebruik verandert sneller dan de mens.

In 1949 werd ook de Spiegelweg -door Hein Hendrikse aangelegd- geopend. De afstand Amsterdam-Nederhorst den Berg over de weg was nu een stuk sneller te overbruggen - de Hinderdam verdween op een zijspoor.

De mankracht op het Stort verdween grotendeels door de komst van de 'ijzeren man', een soort bulldozer die het zand naar een grote trechter duwde, die boven de spoorrails stond. De wagens waren nu ook een stuk groter en zodoende kon men veel meer zand per dag afvoeren. Vroege automatisering dus.
In 1962 maakte de trein plaats voor een lopende band naar de elevator en wéér later leegde de elevator de bakken die er naartoe gevaren werden. Inmiddels verwerkte de aangelegde sluis vele trekbakken per dag, die door de Onderneming 1, 2 en 3 naar de sluis gevaren werden en dan door andere sleepboten over de Vecht en het Amsterdam-Rijnkanaal naar hun bestemming gevaren werden. Een bijzonderheid is dat men jarenlang slechts tot een diepte van 15 tot 20 meter gezogen heeft en dat men pas in 1963 met de komst van de zuiger 'Amsterdam' tot een diepte van 50 à 60 meter ging.

De IJzeren Man

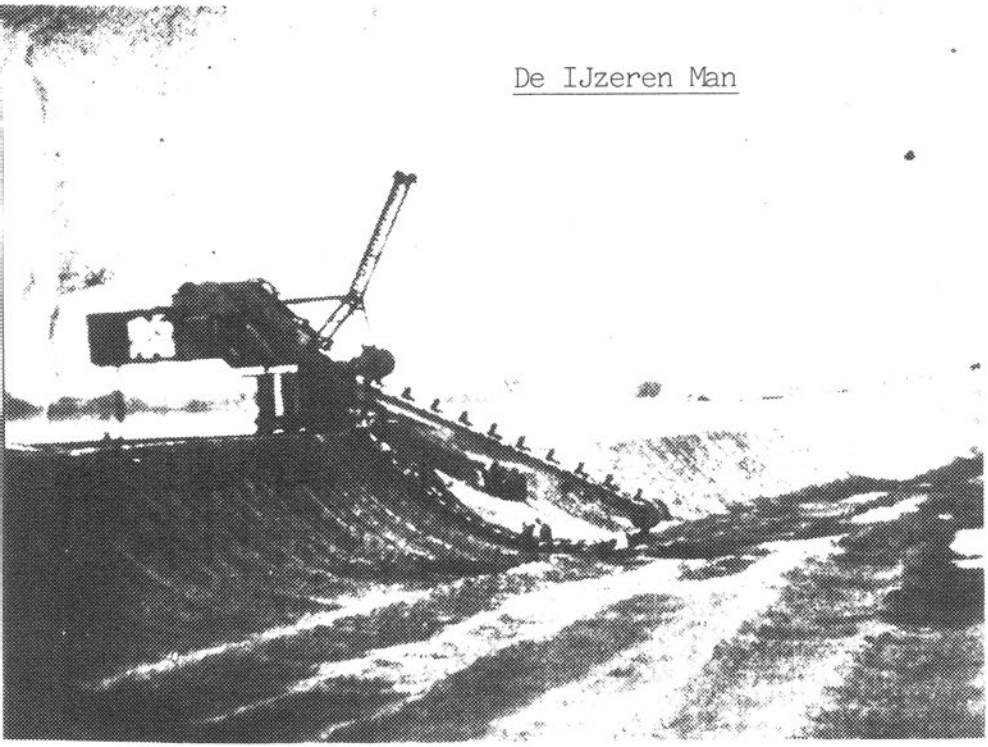

Jan Strik werkte vanaf 1948 op een zuiger in de plas en van hem kregen we gesproken informatie. De baggeraars kwamen uit Hardinxveld-Giessendam en bleven de hele week. Aan de inmiddels gebouwde sluis werkte Frits Groenestein, die van bakker Dubelaar 30 broden per dag afnam. Melk werd geleverd door Jaap Wiegmans - de werkers haalden hun brood en melk bij Groenestein.
Op de zuigers zaten veel Sliedrechters, gierig volk volgens de Bergse werkers. Ze kwamen de kapjes van het brood vragen voor het weekend en namen hun eigen brood en juspannetjes mee van huis. De aardappelen en de groenten werden gezamenlijk ingekocht en de kok kookte de aardappelen in gemerkte netjes. Verder had iedereen een apart doosje met een ons kaas en een pakje boter. Later maakte men een volledige maaltijd in grote pannen.
Voor de sleepboten die heen en weer voeren kookte ene vrouw Meijer eten, dat de slepers dan 's avonds om 6 uur konden ophalen om dan weer te kunnen doorvaren, want er gingen wel 50 tot 60 bakken per dag door de sluis.
Klaas Spithorst was de kapitein van de Onderneming 1 die in 1952 naar binnen ging. Later volgden er nog 2. De eigen boten van de Ballast moesten, als zijnde te duur, verdwijnen. Men huurde liever in.

De zuiger is een verhaal apart.
Men begon 's morgens om 6 uur en wist nooit hoe laat men 's avonds klaar was - 8 uur was vroeg! Men moest nl. een bepaald aantal bakken per etmaal gevuld zien te krijgen. Er trad vaak stagnatie op doordat de zuigpijpen verstopt raakten, soms wel 3x per uur. De oorzaak waren de begroeide akkers die naar beneden gezogen werden en om de haverklap zat er een boomstronk of andere rotzooi in. Men ging dan met een roeiboot naar de pijp om hem op te hijsen, schoon te maken en weer te laten zakken. De troep werd naar de kant gevaren en kwam misschien een tijdje later weer voor de pijpmond te zitten.
Later transporteerde men de rommel naar plaatsen waar men toch niet meer met de zuiger kwam.

Zuigerbaas Jan Strik.

Op zo'n zuiger zat ongeveer 7 man. De eerste en tweede schipper, 2 machinisten, een kok, een stoker en dekknechten. Hij lag aan 6 ankers die 150 m. ver aan een lier zaten, boeg-, voor- en zijankers. Eén anker woog 2000 kilo. Als je naar voren wilde moest je de achterste laten vieren en wilde je naar achteren, dan werd de voorste gevierd. Er was permanent iemand aan boord in het weekend die de wacht had. Er was slaapgelegenheid zodat men 's avonds niet naar de wal hoefde. De bevoorrading werd gedaan door Jan Schoordijk sr. met zoon Wim of Jan die toen nog geen drie turven hoog waren.
's Zaterdagsmiddags kwam de zuigerbemanning nog even een afzakkertje pakken voor ze voor het weekeinde naar huis gingen. 'Mooie tijden'.
Die tijden waren voorbij eind 1980! Men bleef echter wel langer aanwezig in de nieuwe plas om de oevers te versterken. Bij de laatste zware storm in januari 1989 had men de pech dat de dijk van minstens een meter hoog een gedeelte van de Ankeveensepolder spontaan dempte. Men kon weer opnieuw beginnen.
Heel vroeger gebruikte men zinkstukken: te weten wilgehout dat bij elkaar gebonden werd tot Lange Wiepen van 20 bij 40 meter die naar de wallekant gesleept werden en vol met Amsterdams sloopafval werden gestort.

Nog één straat creëren in de Blijkpolder s.v.p. Maar waar ? De geschiedenis mag niet verloren gaan! De slogan van de jaren '90 kan worden:
'Wiep de Spiegel Lang (voor altijd) schoon'.

Onze duik stopt - wij zitten al te diep.

***

(Cees van Huisstede verzorgde de bandjes, waarop al die oude Bergers hun eigen verhaal kwijt konden).

WIE GAAT WAT BETALEN ??

Jan Baar

Op 10 mei 1951 richt de NV Amsterdamsche Ballast Maatschappij een verzoek aan Gedeputeerde Staten van Noord-Holland om bij de zandwinning in de Spiegelpolder te mogen gaan tot een diepte van 31.55 m, 10 m. dieper dan tot dan toe.
Zowel gemeentebestuur als het bestuur van het Waterschap van de Spiegelpolder reageren op deze aanvraag.
'Ons college', zo schrijven burgemeester en wethouders op 7 juli 1951 aan de Hoofdingenieur van Prov. Waterstaat, 'is bevreesd dat door de diepe zandwinning in nabije of verre toekomst ernstig gevaar ontstaat voor grondverschuiving met voor de woningen en bedrijven in deze gemeente mogelijke ernstige gevolgen'. Zij zouden gaarne zien dat aan de concessie enige voorwaarden verbonden zouden worden.
Het Spiegelpolderbestuur reageert op 17 juli 1951. Het deelt mee géén bezwaar te hebben tegen de te verlenen ontheffing, mits voldaan wordt aan een paar eisen.
Beide reacties zijn in grote lijnen identiek wat betreft inhoud en vorm. Ze kwamen dan ook tot stand na overleg tussen burgemeester en wethouders, het bestuur van de Spiegelpolder t.w. de heren G.Franssen (vzt), N.C.Oostenrijk, J.P.G.Versteeg en twee vertegenwoordigers van de Horstermeer, C.Lam en T.Bos.
De heer J.Krol zat op die vergadering met twee petten op, die van gemeentesecretaris en van poldersecretaris. Hij stelde ook beide brieven op.
Gemeente en polder zijn het erover eens dat eventuele hogere bemalingskosten vergoed moeten worden, dat vervuilingsgevolgen voor rekening van de ABM komen en dat er niet binnen een afstand van 150 m. van het Ankeveensepad en 300 m. van de Reevaart gezogen zal worden. Ook stellen zij dat de ABM verantwoordelijk is voor schade aan derden. Verder zal er een garantiefonds van ƒ 40.000,- moeten komen zodat in ieder geval de Waterschapslasten gegarandeerd zijn.
Het Polderbestuur vindt dat het fonds ƒ 46.000,- groot moet zijn, 'bij een lastenheffing van ƒ 8,- per HA en een oppervlakte van ruim 173 HA ...

Bedoelde storting is billijk te achten, aangezien na de zandwinning waardeloze grond en water achterblijven'.
Het Spiegelpolderbestuur wenst verder,'dat de hellingshoek van de taluds in geen geval steiler wordt dan tot dan toe en dat er uit de grens van eigendommen van derden niet gezogen zal mogen worden dan met een beloop niet steiler dan 10 m. in aanleg en 1 m. in hoogte'.
Zowel burgemeester en wethouders als polderbestuur menen dat de financiële verplichting van eigenaars en verveners op het vervenen van de strook land langs de Vechtdijk, vastgesteld bij Reglement van 1850, ook verplichtingen inhoudt voor de ABM. Beide colleges formuleren de eis 'dat door de NV ABM 10 cent per m3 zand wordt betaald, t.b.v. de Spiegelpolder zulks o.m ter bestrijding van de kosten, verbonden aan een nieuwe bemaling nadat de zandwinning is beëindigd en tot vergoeding van eventuele schade aan gebouwen, wegen, kaden, beschoeiingen enz.'
Gezien de indertijd door de verveners gestorte bedragen vinden de bestuurders 10 cent per m3 zeer aan de lage kant. 'Wanneer de ABM eventueel wordt opgeheven (of failliet gaat, voegt de secretaris van de polder toe) is het beslist noodzakelijk dat een fonds aanwezig is waaruit de bemalingskosten en andere schaden kunnen worden betaald, aangezien verhaal dan immers niet meer mogelijk is'.
Het polderbestuur meent dat, als de zandwinning voorbij is, er een nieuwe kostbare bemaling nodig zal zijn want 'vóór de zandwinning namen de aanwezige begroeide akkers en het rietgewas veel water tot zich'. Ook wijst het polderbestuur er op, dat voorheen geen rekening is gehouden met de belangen van 'die Ingelanden, welke eigendommen in de Spiegelpolder bezitten, welke i.v.m. de aanwezigheid van het Droogmakingsfonds te enigertijd voor droogmaking in aanmerking zouden kunnen komen'. Door de diepere zandwinning is droogmaking uitgesloten, waardoor die Ingelanden gedupeerd zijn. Zij zouden schadeloos gesteld kunnen worden uit het te stichten '10 c.fonds'.

Nederhorst den Berg 12 Juli 1951

Aan

het bestuur van de Spiegelpolder
Alhier.

Mijne Heren

Ondergetekenden, allen stemgerechtigde Ingelanden van de Spiegelpolder zijn er voor, dat dexAmsterdamsche Ballast Maatschappij bij de nieuwe zandwinning in de polder tien cent per M3 zand betaalt, ter bestrijding van kosten van stichting of verbetering van objecten in verband met de zandwinning. en eventuele schade aan waterkering en bemaling.

H. Pos.
P. Hoogervorst
C. Schoorel
Wed Maas per Cools
C. C. Hageman
a. P. G. Versteeg
Wed J. J. Snel
G. Snel. Pz.
D. Hoet
T. C. Damm

G. J. Snel
D. Portugen
H. de Liefde
G. Van Vorst

Afschrift verzonden aan Hoor. Waterstaat
dd. 13 juli 1951 en
dd. 28 April 53

Een lijst met 15 handtekeningen van stemgerechtigde ingelanden ondersteunt dit standpunt.
Het beroep op het Droogmakingsfonds en het voorstel tot het stichten van een nieuw fonds zal mede ingegeven zijn door het toenmalige plan voor de Blijkpolder. Vanaf 1948 was de NV Grontmij te Haarlem bezig met het ontwikkelen van een plan om ± de helft (80 HA) van de Blijkpolder droog te maken. Hiervoor zou ook een beroep op het 100 jaar oude Fonds gedaan worden. Pas op 25 juni 1953 krijgt het Spiegelpolderbestuur een officieel antwoord van Prov. Waterstaat op de brief uit 1951. De ABM zal de waarborgsom voor polderlasten aanvullen tot ƒ 27.000,-. Het verzoek tot betaling van ƒ 0,10 per m3 zand wordt afgewezen. 'Mocht u schade ondervinden, dan zal u eventueel bij de burgerlijke rechter een vordering .... tot vergoeding daarvan kunnen instellen' stelt Prov.Waterstaat.
Het Polderbestuur is niet content met deze reactie. 'Wanneer de ABM in de toekomst het vrijwel waardeloze water verkoopt, dan kan zij o.i. ook niet meer aansprakelijk gesteld worden voor de betaling van de bemalingskosten en ... van de polderlasten. Als die kosten niet op de nieuwe eigenaar zijn te verhalen, is de polder gedupeerd en een beroep op de rechter bij schade zal ook weinig uithalen. Ons bestuur en de ingelanden zijn van mening dat de belangen van de polder ... ook in de toekomst zoveel mogelijk veilig gesteld behoren te worden en dit is toch een alleszins redelijke en billijke eis'.
Op 6 mei 1954 verlenen Gedeputeerde Staten de nieuwe concessie, beperkt tot het oostelijke gedeelte van de Spiegelpolder. Hierin wordt o.a. gesteld, 'dat, nu door de grote diepte van de gemaakte plas droogmaking uitgesloten moet worden geacht, men zich heeft te beraden over de uiteindelijke bestemming' en dat 'overigens voor de woningen en bedrijven geen gevaar voor grondverschuiving ... behoeft te worden geducht'.
Het '10 cent-fonds' kan geen genade vinden in de ogen van Gedeputeerde Staten, 'alleen al op grond van het feit dat dit perceel niet ligt in (de) strook langs de Vechtdijk'.

Het Waarborgfonds van de Veenlieden wordt nu gesteld op ƒ 42.000,-, terwijl er tevens een waarborgsom van ƒ 100.000,- gestort zal worden om zo altijd aan de verplichtingen t.a.v. oeververdediging e.d. te kunnen voldoen . Een nieuw gemaal zal in de toekomst niet nodig zijn, omdat 'de verdamping in plassen enigszins sneller geschiedt dan in het land'. De concessie van 1954 wordt per 13 maart 1957, na ingewonnen advies bij burgemeester en wethouders, zonder problemen gewijzigd. Er mag gegaan worden tot 36.55 m. diepte.
Het Polderbestuur gaf geen enkele schriftelijke reactie op de verruimingsaanvraag.

In verband met de grote vraag naar zand, verzoekt de ABM in 1959 aan Gedeputeerde Staten of dit college 'het daarheen zou willen leiden, dat de bestaande ontheffing reeds nu werd uitgebreid, voorzover betreft de Spiegelpolder'. De ABM meent ook dat het noordelijk deel van de Blijkpolder bij de Spiegelpolder getrokken kan worden. Het zuidelijk deel kan dan opgehoogd worden met 'specie' uit het noordelijk deel. De benodigde percelen zijn al in eigendom en ook de plannen van de gemeente hebben vastere vorm gekregen.

Begin 1959 verzoeken enige eigenaren/ingelanden van de Spiegelpolder het advocatenkantoor Beks in Hilversum te onderzoeken in hoeverre de ABM rechten heeft op zandwinning, hoe eigenaren hun rechten op hun goederen kunnen handhaven en of zij eventuele overlast of mogelijke aantasting van hun eigendommen moeten gedogen.
Mrs.Beks, Beks en Beks zullen weinig voor hun cliënten hebben kunnen betekenen. De ABM kon rustig doorzuigen binnen het raam van de tot 1966 geldende concessie.

***

Diepzandwinning Spiegel- en Blijkpolder

Martin Stevens

Wat gebeurde er eigenlijk en waarom mislukten de massale protesten in 1975/76?

In 1966 werd opnieuw vergunning uitgegeven aan de Amsterdamse Ballast Bagger en Grond BV voor het ontzanden van de Spiegel- en Blijkpolder.
Op 10 mei 1966 werd de vergunning verleend voor 51.55 -N.A.P. in de Spiegelpolder en (nieuw!) de Blijkpolder. De Blijkpolder moest er wel bij getrokken worden vanwege de zeer grote diepte.
Deze vergunning werd uitgegeven voor 10 jaar.
In 1976 moest dus verlengd worden.
Nu werkten de Provinciale Staten aan een regeling die grootschalige zandwinning moest tegengaan.
Zou de vergunning na 26 juni 1976 niet verlengd zijn, dan verviel de mogelijkheid om ooit nog een vergunning te krijgen. De Ballast was er dus alles aan gelegen om vóór die tijd een verlenging te krijgen.

Een vervelend aspect voor de Ballast was, dat niet alleen de Provincie kritisch stond tegenover diepzandwinning. Eind jaren '60 ontstond er een maatschappelijke beweging die te omschrijven valt als een 'terug naar de natuur' beweging. Uitingen daarvan waren o.a. de 'hippie'beweging, de 'Kabouters' onder leiding van Roel van Duyn, het internationale Natuurbeschermingsjaar 'N-70', Vereniging 'Milieudefensie' en ook het rapport van de 'Club van Rome'.

Verontruste bewoners van Nederhorst den Berg, Ankeveen, Kortenhoef en 's-Graveland, verenigd in de Kerngroep Nederhorst den Berg van de Vereniging Milieudefensie, kwamen bij elkaar om te proberen de Blijkpolder 'mooi' te houden.
Het oude verveningslandschap, bestaande uit uitgeveende 'petgaten' en 'legakkers' waar het veen vroeger op te drogen werd gelegd, was een rijke schakering van open water, moerasbos en weilandjes geworden, een ideaal gebied voor vogels, vissen en planten.

De 'Ballast' was in 1975 al koortsachtig bezig de Blijkpolder van dit eeuwenoude landschap te beroven. Het Kerkepad (Ankeveensepad) was al verdwenen, de bewoners op de Googh waren alleen bereikbaar per boot of smal modderig paadje (Bergse pad). De huidige fietspaden waren er nog niet.
De verbinding werd tijdelijk hersteld, maar de Ballast ging door met vooral oppervlakkig zandwinnen om maar zo snel mogelijk een open plas te creëren. Dit was trouwens legaal. Ze hadden een vergunning! Langs de Blijkpolder, bij de Horstermeerdijk, werd een enorm zanddepôt gemaakt voor de latere uitvoering van een recreatiezône. Achter dit zanddepôt, vrijwel over de dijk, werd een pad gelegd met een brug over de (oude) IJsbaan van Venneman.
De Googh was weer bereikbaar en hup, het Ankeveensepad werd weggezogen.
Binnen een paar maanden tijd wisten ze ter hoogte van het pad een grootste diepte te bereiken van 60 m.!

Geschrokken van al dit geweld, maakte de Kerngroep Nederhorst den Berg van Milieudefensie een tweetal rapporten over de grote waarde van het nog resterende deel van de Blijkpolder en over de gevaren van een ronde plas.
De Kerngroep had binnen zijn gelederen diverse geledingen van de bevolking. Politiek gezien van links tot rechts, wel en niet kerkgebonden. Wetenschapsmensen, een architect, onderwijsmensen, hoge en lage functionarissen in het bedrijfsleven, iedereen met een beetje gevoel voor de omgeving werkte mee.
Ook de Gemeente en het Gewest Gooi en Vechtstreek, de Stichting Natuur en Milieu, Natuurmonumenten en verschillende bewoners, waren tegen het verlenen van de vergunning. In totaal werden 1270 bezwaren ingediend, mede dankzij 1244 handtekeningen van inwoners.

De Ballast schreef nog een misselijk makend verweerschrift, verwijzend naar grote werkloosheid in het dorp (ze wisten toen al dat ze tot uiterlijk eind '79 een vergunning konden krijgen), nog niet afgeschreven apparatuur (die gedeeltelijk al stamde vanaf de eerste vergunning in 1936 !) en het toch prachtige recratieplan.

Ook schreef de Gemeente nog een boze brief naar de Provincie omdat geen afspraak gemaakt kon worden om over de planologische aspecten te praten.

De Provincie verleende -na uitstel- vergunning om tot 30 à 35 m. -N.A.P. te ontzanden tot uiterlijk 31 december 1979.
Hoe kwam ze tot dat besluit?
Heel eenvoudig. Er was in 1975 een Bestemmingsplan aangenomen waarin voor de Blijkpolder open water en oeverrecreatie vermeld stond. Niemand had daartegen bezwaar gemaakt, dus .. waar had iedereen het toch over ?
Juridisch had de Provincie dus volkomen gelijk en was alle moeite van de 1270 bezwaarden (en de Ballast als verweer) onnodig. Ze waren te laat!
De Provincie wilde nog wel ingaan op bepaalde punten in de rapporten.
Het is wel aardig om te kijken wat daar nu van terecht gekomen is:

-De oevervoorzieningen: De Ballast maakte er letterlijk een puinhoop van. Volgens de Provincie was dat prima, als ze maar goed afgewerkt werden. Dat is tot op de dag van vandaag nog niet overal gebeurd (oostelijke oever!).

-De oeverstabiliteit: In het rapport stond een theoretisch model van oeverafschuiving met als gevolg dat grote delen van Nederhorst den Berg en de Ankeveense plassen in het gat zouden zakken.
Dit werd weerlegd door het Laboratorium voor Grondmechanica, de oevers konden een helling van 1:6 hebben.
Op het hoogtepunt van het zuigen was de grootste diepte 60 meter. Enkele jaren na afloop van de zandwinning 35 tot 40 meter - dit zand komt dus ergens vandaan! De noordoostpunt van de Spiegelplas is al eens doorgebroken: met behulp van heipalen en veel zand is erger voorkomen (nog tijdens de zandwinning).

-De waterkwaliteit: Gesteld werd dat de waterkwaliteit, door de grote diepte, zeer slecht zou worden.

Gelukkig (of helaas?) is dat niet gebeurd. De Spiegelplas blijkt nu een van de schoonste in de regio te zijn.

-De grondwaterhuishouding: De kwel in de Horstermeer zou toenemen (en is toegenomen). Dit was volgens de Provincie geen echt bezwaar. Dat grondwaterstromen zouden veranderen, daar geloofde de Provincie niet in.

-Ecologische en landschappelijke aantasting: Volgens de Provincie was alles vastgelegd in het Bestemmingsplan (water- en oeverrecreatie), dus: mond houden en de waarde van het gebied werd schromelijk overdreven. Dit was een wezenlijke fout in de rapporten. Er zat geen waarde-oordeel bij van de kant van de makers!

-De plas is onaantrekkelijk voor de recreatie: Onder andere door slechte waterkwaliteit (zwemmers), hoge golven (zeilers) en slechte visstand (vissers). Gelukkig valt dit nu erg mee, behalve tijdens de winter. Het moet wel erg hard en lang vriezen wil de polder beschaatsbaar worden.

Als laatste zou een procedure-fout gemaakt zijn. Zoiets moet je natuurlijk nooit zeggen bij een verlengingsaanvrage en dat werd dus ook meteen van tafel geveegd.
Als laatste zin stond er dat bezwaar gemaakt kon worden bij de Kroon. Dan bleef echter de oude vergunning gelden! Dus 55 meter i.p.v. 35 meter!
De Ballast zegde toe dat, hangende zo'n Kroonberoep, ze toch de voorwaarden van de nieuwe vergunning zouden respecteren.
Ze wisten toen al dat er nooit een schorsing (dus stillegging) zou komen, ondanks de AROB-procedure.

De zin van de aktie, 15 jaar later.

Als oud Kerngroeplid en mede-samensteller van de rapporten, kijk je natuurlijk anders tegen die tijd aan als de gemiddelde inwoner van Nederhorst den Berg.

Het was een van tevoren verloren zaak, alleen wilden we dat van tevoren niet zien en geloven.
Het Bestemmingsplan was goedgekeurd. Hadden we op tijd bezwaar gemaakt tegen het Bestemmingsplan, dan had dat ook niet geholpen - het oude Bestemmingsplan had dan gewoon gegolden (als dat er al was). De kans dat een vergunning geweigerd zou worden, zou ook dan heel klein geweest zijn. Daarbij kwam, dat de vergunningverstrekker een wezenlijk belang had bij goedkoop zand, al zal ze dat nooit toegeven.
Merkwaardig detail is, dat de gemeente Nederhorst den Berg ook nog vast zat aan een kontraktueel hoge prijs van het zand voor het bouwplan Blijkpolder!

Een groot voordeel was dat iedereen wist wat er voor moois rond het dorp aanwezig was. Ook andere akties -zoals het wilgenknotten en de groenkursus van de Kerngroep van Nederhorst den Berg- kregen daardoor veel belangstelling. Ook radio en T.V. kwamen op het gekrakeel af (o.a. Van Gewest tot Gewest). Een tentoonstelling in het dorp trok veel bekijks.
Echte aktie werd slechts ondernomen door een enkeling. Er werden affiches geplakt op de zuiger en op de stortbak. Er werd overwogen de zuiger te bezetten, maar dat kwam niet echt uit de verf. De Greenpeacetijd was nog net niet aangebroken.
Overigens was niet iedereen blij met de aktie. Er waren natuurlijk nogal wat mensen in het dorp werkzaam bij de Ballast. Veel tegenwerking kregen we echter niet, behalve dan het belachelijke verweerschrift van de firma zelf. Zelfs de Provincie zette daar tijdens de hoorzitting vraagtekens bij.

En nu .....

De Ballast heeft nog steeds niet aan de voorwaarden voldaan. De oeverbeschoeiing is lelijk in het noorden en het oosten. De recreatiestrook aan de Horstermeerkant is wel aangelegd - daar wordt druk gebruik van gemaakt.
In het dorp en langs de Dammerweg zijn regelmatig verzakkingen geconstateerd.

Op de Googh is een huisje bijna doormidden gebroken. Bij harde wind slaan nog steeds restanten van legakkers en stukken van de kop van het Ankeveensepad weg, maar de waterkwaliteit, helderheid en visstand is verbazingwekkend goed.
De diepte is niet meer dan 30-40 meter. Waar kwam al die grond vandaan ?? (Het was 60 meter!).

De onzalige plannen om het gat te dempen met bouwafval zijn niet doorgegaan. Nú is het de vraag of het een baggerdepôt moet worden.
In principe zouden we blij moeten zijn met een ondiepe plas (lees de beide rapporten).

Bouwafval bevat veel milieu-oneigenlijke stoffen voor dit gebied (kalk en andere bouwmaterialen) én veel gif (zware metalen).
Het slib bevat ook zware metalen en veel voedingsstoffen, maar het ergste is dat er dan weer tientallen jaren gerommeld gaat worden. Een natuurgebied, óók een kunstmatig zoals deze plas, wordt pas waardevol als er zo weinig mogelijk wordt ingegrepen. Dát is duidelijk geworden en dat is in het belang van iedereen.
Er is dus weer een nieuwe aktiegroep opgestaan, met heel andere mensen dan 15 jaar geleden!
Misschien wel mensen die vroeger bij de Ballast werkten ... ?

***

SPIEGEL SCHOON

'SPIEGEL SCHOON' De Aktiegroep
De jongste geschiedenis.

De geschiedenis leert ons dat het de overwinnaars zijn die in hun leerboekjes voor de jeugd schrijven welke veldslag de vijand voorgoed onschadelijk maakte. Horen wij op school in geuren en kleuren vertellen hoe de Spanjaarden ons land tachtig jaar lang bezet hebben kunnen houden ? Gelukkig niet! Maar het Geuzenverzet en de verovering van Den Briel maakte van de eerste april 1572 een tot op de dag van heden gedenkwaardige dag.

Het zou ijdel zijn om te beweren dat de Bergers de slag tegen de slibstort nu al hebben gewonnen. Zeker is wel, dat de eerste klappen van de aktiegroep 'Spiegel Schoon' stevig zijn aangekomen. Het college van Gedeputeerde Staten zag zich pal voor de laatste Provinciale Statenverkiezingen zelfs genoodzaakt het gewraakte ontwerp-baggerplan in te trekken.

En dat is nog steeds de situatie. Wat de Provincie in de toekomst met de bagger gaat doen, is op dit moment voor iedereen een groot vraagteken.
Het is daarom zeker zo aardig in 'het geschiedenisboekje' van ons eigen dorp de belangrijkste data van de strijd tegen de slibstort eens op een rijtje te zetten.

Het eerste bericht over een plan om vervuilde bagger in de plas te storten komt uit de mond van een beleidsmedewerker van de Provincie. Het bericht wordt in het dorp met ongeloof en woede ontvangen. De verantwoordelijke bestuurders bevestigen de uitlatingen nog niet. Pas bij de bekendmaking van het ontwerp Slibplan 1991-1995 in augustus 1990 dreigt de Spiegelpolder inderdaad aangewezen te worden als een 'diepe put' waarin 1,3 miljoen kubieke meter van de meest vervuilde baggerspecie gestort kan worden.
Op diverse plaatsen in Nederhorst beginnen mensen zich tegen het plan te organiseren. Men vindt elkaar via oproepen in 'De Brug'.

3 oktober 1990. De aktiegroep 'Spiegel Schoon' is een feit. Op een bijeenkomst van 40 verontruste Bergers worden werkgroepen gevormd, die ieder een deel van de activiteiten op zich gaan nemen.
De initiatiefnemers behoren niet tot de kern van de oude 'Milieudefensie-groep'. De breed samengestelde actiegroep besluit 'boven alle politieke partijen' te gaan staan. De partijen in het dorp wijzen overigens eensgezind de plannen van de Provincie af. Ook burgemeester J.Goudberg keurt de voornemens openlijk af, die hij in strijd acht met het op handen zijnde recreatieplan.
'Ze lijken wel belazerd' is zijn eerste reactie op 14 september 1990 in de Gooi- en Eemlander.

28 november 1990. Milieugedeputeerde Geert de Boer (PvdA) bezoekt Nederhorst den Berg. In het Parochiehuis ontvouwt De Boer een nog niet in de praktijk beproefd plan om vervuilde bagger 'in te pakken', door over de gehele bodem van de plas een kleilaag

aan te brengen, de specie onder water hierop te spuiten om tenslotte weer een kleilaag ter dichting aan te brengen. De Boer doet voor een zaal met ongeveer 100 Bergers tevens de onsterfelijke uitspraak: 'Blijkt het water van de Spiegelpolder vervuild te blijven, dan halen we het slib er toch weer uit?!'

14 december 1990. Gedeputeerde Staten ontvangen op de hoorzitting over het plan ruim 100 Bergers, die onder meer in een toeringcar naar Haarlem zijn gereisd.
'Spiegel Schoon' maakt ook indruk door de presentatie van de eerste wetenschappelijk verantwoorde research. De actiegroep betoogt dat de bodem van de plas in geen geval 'in ruste' is, waardoor de kleilagen na verloop van tijd zullen gaan 'lekken'.

21 december 1990. De Provincie ontvangt in totaal 1100 bezwaarschriften tegen het plan.
'Spiegel Schoon' weet zich gesteund door o.m. de 'Milieufederatie Noord-Holland', de Stichting Natuur en Milieu, Milieudefensie en Natuurmonumenten.

4 februari 1991. Het Provinciaal Bestuur maakt bekend de besluitvorming rond de baggerstort op te schorten. In de verkiezingsprogramma's van VVD en D'66 wordt 'berging onder water' afgewezen, waardoor het plan niet meer door het voltallige college van Gedeputeerde Staten gedragen wordt.

6 maart 1991. Tijdens de Statenverkiezingen lijdt de PvdA een gevoelige nederlaag en moet een zetel in het college van Gedeputeerde Staten inleveren. Geert de Boer keert echter terug en krijgt wederom de portefeuille milieu. In het collegeprogramma komt de volgende zin over baggerslib te staan: 'Wanneer wordt aangetoond dat door onderwaterberging de verbetering van de waterkwaliteit niet wordt aangetast, kan baggerberging in diepe putten worden overwogen'.

3 augustus 1991. 'Spiegel Schoon' organiseert een 'Anti-Slibloop' en een puzzeltocht waaraan ook leden van diverse politieke partijen van de Provincie deelnemen.

Tijdens de wandeling om de plas praten politici en actievoerders onder meer over alternatieve methoden voor het schoonmaken van baggerslib, die het storten -en dus verplaatsen van het probleem- overbodig maken ...

***

SPIEGEL SCHOON

SPIEGEL SCHOON

De zandwinning in Nederhorst den Berg.

(door J.E. Jansen)

Een tentoonstelling over de zandwinning in Nederhorst den Berg. Is dit nu zo belangrijk dat de Historische Kring hieraan een tentoonstelling moet wijden?
Een vraag die eenvoudig en kort te stellen is, maar waarop het antwoord wel wat langer zal zijn.
Voor de gemeente Nederhorst den Berg is de zandwinning door de Amsterdamse Ballast NV (thans Ballast Nedam BV) van groot belang geweest. De gemeente heeft daardoor een totaal ander beeld gekregen: een groot gebied met legakkers en petgaten is veranderd in een uitgestrekt meer!

De zandwinning is vrij rustig begonnen, op 23 december 1936 heeft het college van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland vergunning verleend aan de toenmalige Amsterdamse Ballast NV voor het winnen van zand in de Spiegelpolder. Voor de gemeente betekende dit het ontstaan van een nieuwe werkgelegenheid. Het tenietgaan van natuurgebieden deed weinig stof (of zand) opwaaien. Ook herzieningen van de concessie (1938, 1954 en 1957) veroorzaakten geen grote opschudding. Ook de uitbreiding van het concessiegebied in 1966 met de Blijkpolder verliep redelijk rustig.
De hele ontginning heeft gestaag voortgang gevonden, tot in 1976 een nieuwe concessie (vergunning) in procedure werd gebracht. Op dat moment werden door diverse instanties (w.o. milieu-organisaties), particulieren en de gemeente bezwaren ingebracht; natuurgebieden waren inmiddels een schaars goed geworden. Daarbij kwam dat de praktijk van het zandzuigen ook de nadelige kanten had laten zien: afkalving van de plasoevers, het maken van oeververdedigingen uit puin, de grote diepte (plaatselijk tot 50 m), etc.
In de periode tijdens de behandeling van de bezwaren laaiden de emoties in de diverse kampen hoog op. Verschil-

lende persverslagen getuigen hiervan; naast de regionale schrijvende pers stortten ook de landelijke pers, radio en televisie zich op de zaak.
Uiteindelijk is de vergunning verlengd tot uiterlijk 31 december 1980, de feitelijke beëindiging van de werkzaamheden vond plaats per 31 december 1979.

Demping noordelijke Reevaart 1979

De zakelijke belangen van de gemeente Nederhorst den Berg bij de ontginning waren minimaal, de werkgelegenheid was een aspect zoals genoemd, baten vanuit de zandwinning heeft de gemeente niet gehad. Wel had zij het recht zand af te nemen tegen kostprijs voor eigen werken. Zo is de Reevaart gedempt en zijn uitbreidingsplannen als Overmeer-Noord en Blijkpolder opgehoogd met "gebiedseigen" zand.
Door de zandwinning is een recreatiegebied ontstaan waaruit enkele jachthavens (een deel van) haar bestaan putten.
Helaas had de concessieverlenende instantie geen voorwaarde opgenomen om een fonds te vormen voor de afbouw van het concessiegebied na beëindiging van de zandwinning, zodat wij nu al ruim 10 jaren wachten op de definitieve situatie.

Voor de watersport is van belang dat het recreatiegebied is ontsloten via de (in de gemeente Weesp gelegen) zanderijsluis. Door deze sluis kan de Vecht worden bereikt en kunnen de grotere jachten hun winterberging bij de jachthavens in de polder bereiken.
Deze sluis met brug is in de jaren 1939/1940 gebouwd als tijdelijke voorziening ten behoeve van de zandafvoer met duwbakken. Bij het ontstaan van de plas kwam echter ook de watersport tot leven. Mede-gebruik van de sluis door recreatievaartuigen werd al snel gewoon. Dit laatste gebruik is thans hoofdgebruik.
Een poging de sluis te sluiten is halverwege de tachtiger jaren gestrand bij de Raad van State op procedurefouten, naar het zich laat aanzien zal de definitieve sluiting binnenkort weer in procedure komen.

Uit het vorenstaande blijkt dat de economische belangen van de zandwinning voor de gemeente gering zijn, de planologische belangen en de cultuurhistorische belangen daarentegen zijn groot. De Spiegel- en Blijkpolderplas is een niet meer weg te denken element, wat verscholen achter bebouwing en polders, een recreatief steunpunt voor met name de eigen bevolking.

Het ontstaan van dit unieke gebied is een stukje recente geschiedenis dat waard is vastgelegd te worden. Die waarde trachten wij als historische kring nu vast te leggen in deze uitgave van ons periodiek en door een expositie op 12 en 13 oktober a.s. De werkgroep, gedragen door Kees van Huisstede, Jan Baar en Ruud Verkaik, rondthiermee haar project af: vanuit het bestuur: ***PROFICIAT.***

Overzicht van archieven en indices (klappers) betreffende Nederhorst den Berg

aanwezig bij het

Streekarchief te Hilversum

archieven van:

gemeentebestuur, 1625-1936 *
- met burgerlijke stand: geb. 1811-1892, huw. 1811-1912, overl. 1811-1932
- nog geen bevolkingsregisters
gerecht, 1620-1811 *
notarissen, 1664-1710, 1770-1789 *
polders:
- Blijkpolder, 1708-1951 *
- Heintjesrak- en Broekerpolder, 1762-1979 *
- Horn- en Kuijerpolder, 1746-1962 *
- Horstermeerpolder, 1612-1980 *
- Spiegelpolder, 1779-1979 *
Ned. Hervormde Gemeente, (1600) 1625-1954 *
DTB's (doop-, trouw- en begraafboeken van vóór 1811) *

* betekent dat er een toegang is in de vorm van een inventaris of plaatsingslijst

indices op bovengenoemde DTB's:

hervormd dopen, 1639-1812
hervormde huwelijken, 1639-1813
hervormd begraven/overlijden, 1625-1811
impost v.h. gerecht op huwelijken, 1625-1732

indices op archief van het gerecht:

schepenakten (hierin ook enkele transporten en huwelijken), 1722-1811

N.B.: de indices zijn alle geordend:
- alfabetisch op familienaam
- alfabetisch op patroniem
- op datum

de indices op de schepenakten zijn ook geordend naar soort akte